

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№4(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 210 sahifa,
13-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Alohida ehtiyojga muhtoj bolalarga matematika darslarida integratsion yondashuvni amalga oshirish	10
<i>Mamadjanova Ma'muraxon Kadirjanovna</i>	
O'quvchilarda raqamli madaniyatni shakllantirishning nazariy asoslari.....	13
<i>Boltayeva Go'zal Komilovna</i>	
Inkluziv ta'lim sharoitida o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini aniqlash metodologiyasi	21
<i>D. Sh. Jo'rayeva, J. A. Jovliyev</i>	
Bolalarda leksik-grammatik nutq kamchiliklarini bartaraf etishda kontekstli texnologiyalardan foydalanish	25
<i>Abdullayeva Yoqutjon Qalandar qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi	30
<i>Abduvaliyeva Sabina Kurbonali qizi</i>	
O'g'il bolalarni oilaviy munosabatlarga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari.....	35
<i>Aripov Shokirjon Olimovich, Raxmatillayeva Sug'diyona Muhammadjon qizi</i>	
Pedagogik intuitsiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan zamonaviy metodikalar	39
<i>Axmedov Jaloliddin Oribovich</i>	
The Impact of AI-Generated English Learning Materials Based on Uzbek Rural Life on the Learning Motivation of Rural Students.....	42
<i>Baxramova Malika Muzaffarovna</i>	
Raqamli kutubxonalarda sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanish texnologiyalari va imkoniyatlari	47
<i>Choriyeva Zarina Anvarbek qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida orfografik savodxonlikni shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari ...	50
<i>D. Teshaboyev, M. Sotvoldiyeva</i>	
Oliy ta'limda tblt metodik modeli asosida baholash tizimini takomillashtirish	53
<i>Djurayeva Nargiza Kudratillayevna</i>	
Yangi O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogik etikaning rivojida xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	59
<i>Dushayeva Nazokat Sharofiddinovna</i>	
Uilyam Shekspir tragediyalarining o'zbek adabiyotidagi o'rni.....	62
<i>Ergasheva Mehriyona</i>	
Qizlarning oilaviy kompetensiyasi uchun ijodiy pedagogika: Koreya dizayn ta'limi modelini O'zbekiston kontekstiga moslash.....	65
<i>G'ayratova Mohidil Zafar qizi</i>	
Jismoniy tarbiya darslarida va darsdan tashqari mashg'ulotlarda umumrivojlantiruvchi mashqlardan foydalanish metodikasi	69
<i>Maksetova Nurjamal Kuvatovna</i>	
Integrativ ta'lim muhitida bo'lajak surdopedagoglarning metodik kompetensiyalarini shakllantirish	72
<i>Malikova Xurshida Ikramovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarda ko'p uchraydigan tovush talaffuzi kamchiliklari va ularni bartaraf etishda lopedik usullar.....	75
<i>Moxirabonu G'aniyeva Adxam qizi</i>	
Talabalarga an'anaviy xonandalik ijrochiligini o'rgatishning pedagogik yondashuvlari.....	78
<i>Muxammadova Ozoda Muzrabovna</i>	
Hayotiy sifat tushunchasini psixologik mazmuni.....	82
<i>N. G. Pulatova</i>	
Inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ehtiyojlarga ega o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashning kompleks yondashuvlari	85
<i>Nazarova Dildora Asatovna, Abdurashidova Feruza Qaxramonovna</i>	
Inklyuziv ta'lim tizimida o'qituvchining ko'p qirrali pedagogik faoliyati va uning nazariy asoslari	89
<i>Nazarova Dildora Asatovna, Axmedova Aziza Temurovna</i>	

Xo'ja ahmad Yassaviy e'tiqod tarbiyasi haqida.....	93
<i>Norova Sevara Uyg'un qizi</i>	
Matritsa va uning determinanti mavzusini o'qitish orqali bo'lajak iqtisodchilarning analitik tafakkurini rivojlantirish texnologiyalari.....	97
<i>Nuriddinov Jalolxon Tursunboy o'g'li, Otaboyev Muxsinjon Muqimjonovich</i>	
Odam anatomiyasi darslarida interfaol va multimedia vositalaridan foydalanish yo'llari.....	104
<i>Nurmatov Norqobil Jo'rayevich, Qo'chqorova Moxira Dilmurod qizi, Boxodirova Nilufar Ikrom qizi</i>	
AQSh ta'lim tizimining o'ziga xos jihatlari va bugungi kundagi rivojlanishi.....	110
<i>Orishev Jamshid Bahodirovich</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda xorijiy ta'limi tajribalari.....	116
<i>Pardayeva Gulbahor Jalg'ashovna</i>	
Kreativ ta'lim texnologiyalarining pedagogik mohiyati.....	119
<i>Sariboyev Nurali Abdunazarovich</i>	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning zamonaviy pedagogik tizimdagi o'rni.....	122
<i>Siddiqov Azamat Muhammadjon o'g'li</i>	
Konstruktiv yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida 4K ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi.....	126
<i>Sobirova Sarvinoz Quvondiqovna</i>	
Criteria of Scientific Activity Implementation of Physical Culture Education Students.....	133
<i>Sapayev Ruzmat Radjapovich</i>	
O'smir yoshdagi o'quvchilarning ma'naviy ehtiyojlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	136
<i>Tilovova Qizlarxon Ishpulat qizi</i>	
PIRLS tadqiqotida so'rovnomalarning qamrov doirasida maktab muhiti.....	141
<i>To'qliyeva Matluba Boqiyevna</i>	
Onlayn til o'rganish platformalarining esl o'quvchilarining og'zaki nutq ishonchi (speaking confidence) ga ta'siri.....	146
<i>Tojiboyeva Shohistaxon, Omonova Nargiza</i>	
Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirishda kommunikativ o'yinlarning ahamiyati.....	151
<i>Toshpo'latova Sevinch O'ral qizi</i>	
Maktab o'quvchilarining jismoniy sifatlarini tarbiyalashning samarali uslublari.....	155
<i>Turdiyev Azam Xasanovich</i>	
O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda xalqaro baholash tizimini tatbiq etish imkoniyatlari.....	158
<i>Turobov Mamarajab Sodiq o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'limda ijodiy va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish.....	163
<i>Umirzoqova Surayyo Xudoyberdiyevna</i>	
Talabalarda perspektiv tasvir bajarishga oid ko'nikmani shakllantirishda CAD dasturlaridan amaliy foydalanish imkoniyatlari.....	165
<i>Valiyev A'zamjon Nematovich, Toxirov Sardorbek Muzaffar o'g'li</i>	
Duduqlanishni bartaraf etishda qo'llaniladigan usullar va vositalar.....	173
<i>Xasanova Barnoxon Abdusattor qizi</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirish usullari.....	176
<i>Xudoyberdiyeva Dildora Nazarjon qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi</i>	
Duduqlanishga ega bolalar nutqini rivojlantirishda kompleks korreksion ishlar tizimi.....	179
<i>Xusanova Nozimaxon Zuxriddin qizi</i>	
Sirdaryo viloyatida tabiat va mehnat jarayonlarining tasviriy san'at orqali estetik va ekologik ifodasi.....	182
<i>Yorlaqova Malika Ahmad qizi</i>	
The Relevance of Artificial Intelligence in Teaching the English Language.....	186
<i>Yusupova Gulnoza Mirzoyevna</i>	
Umumta'lim maktabida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kuzatiladigan nutq xususiyatlari.....	189
<i>Zairova Nigora</i>	

Teatr texnologiyalarini maktabgacha ta'limga integratsiya qilishning pedagogik shartlari	193
Abdullayeva Aziza Abdurazzoq qizi, Salimova Dilmira Farxodovna	
Педагогические технологии совершенствования физических качеств как основы здорового образа жизни	197
Журабаев Абдукарим Маматкулович	
Формирование духовно-нравственной компетентности будущих учителей как педагогическая проблема	200
Зокиржонova Ф. Р., Рихситиллаева Д. Р., Меликузиева Ш. А.	
Межкультурный диалог как инструмент воспитания гармоничной личности в школе	203
Махмудхожаев Ориф Бахтиёрович	
Talaba yoshlarining ma'naviy madaniyatini rivojlantirishda zamonaviy yondashuvlar	205
Xojametov Ajiniyaz Andriyanovich	
Методика формирования познавательных интересов у младших школьников в процессе выполнения творческих заданий на уроках русского языка	207
Юлдашева Тахмина Бону Гайратовна	

AQSH TA'LIM TIZIMINING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA BUGUNGI KUNDAGI RIVOJLANISHI

Orishev Jamshid Bahodirovich

Jizzax davlat pedagogika universiteti,
Texnologik talim metodikasi kafedrasida dotsent v.b.

Annotatsiya: Ushbu maqolada AQSh ta'lim tizimining o'ziga xos jihatlari hamda uning bugungi kundagi rivojlanish tendensiyalari tahlil qilingan. Shuningdek, tarixiy-huquqiy asoslar va ta'lim siyosatining shakllanishida muhim o'rin tutgan omillar yuzasidan ilmiy fikr va mulohazalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: AQSh, Harvard College, 1647-yil Massachusetts shtati, "Old Deluder Satan Act", axloqiy va diniy tarbiya, "Common School", Horace Mann, "Ta'lim kengashi", "Morrill Act".

Abstract: This article analyzes the distinctive features of the United States education system and its current development trends. It also discusses the historical and legal foundations, as well as key factors that have played a significant role in shaping educational policy.

Key words: USA, Harvard College, Massachusetts (1647), "Old Deluder Satan Act", moral and religious education, "Common School", Horace Mann, Board of Education, "Morrill Act".

Аннотация: В данной статье проанализированы особенности системы образования США, а также современные тенденции её развития. Освещены историко-правовые основы и факторы, сыгравшие важную роль в формировании образовательной политики.

Ключевые слова: США, Harvard College, штат Массачусетс (1647 год), "Old Deluder Satan Act", нравственное и религиозное воспитание, "Common School", Horace Mann, "Совет по образованию", "Morrill Act".

KIRISH

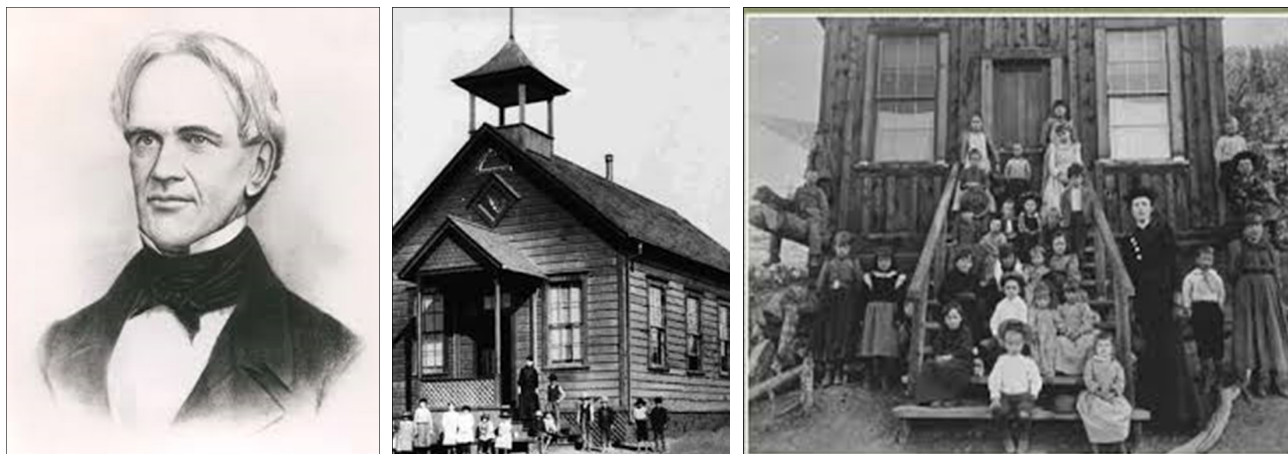
Amerika Qo'shma Shtatlari ta'lim tizimi dunyodagi eng murakkab, rang-barang va moslashuvchan tizimlardan biri hisoblanadi. Ushbu tizimning asosiy xususiyati - desentralizatsiya, ya'ni ta'lim boshqaruvining federal hukumat, shtatlar va mahalliy okruglar o'rtasida taqsimlanganligidir. AQSh ta'lim tizimi tarixiy rivojlanish jarayonida diniy-ma'rifiy maktablardan tortib, zamonaviy ilmiy-tadqiqot universitetlari va ommaviy oliy ta'lim tizimigacha bo'lgan murakkab bosqichlarni bosib o'tgan.

Amerika Qo'shma Shtatlari ta'lim tizimi taraqqiyotining muhim rivojlanish davri mustamlaka davri ta'limi ya'ni XVII–XVIII asrlarga borib taqaladi. AQSh ta'lim tizimining ildizlari XVII asrda Yevropadan kelgan muhojirlar tomonidan asos solingan maktablar bilan bevosita bog'liq. Dastlabki ta'lim tizimi boshqa mamlakatlarda bo'lgani kabi diniy xarakterga ega bo'lib, savodxonlik diniy matnlarni o'qish zarurati bilan yuzaga kelgan. Shunga qaramay AQSHda ta'lim taraqqiyoti jadal rivojlangan. 1636-yilda AQShdagi birinchi oliy ta'lim muassasasi Harvard College tashkil etilgan. 1647-yil Massachusetts shtatida qabul qilingan "Old Deluder Satan Act" qonuni bolalar savodxonligini majburiy ta'lim orqali ta'minlashni ko'zda tutdi. Ushbu davrda ta'lim asosan oq tanli erkaklar uchun ochiq bo'lgan, ayollar va afro-amerikaliklarning ta'lim olish huquqlari cheklangan. Ushbu davr ta'limining asosiy maqsadi - axloqiy va diniy tarbiya berish hisoblangan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

XIX asr AQSh ta'lim tizimi uchun muhim davr bo'lib, umumiy ta'lim va "Common School" harakati aynan shu davrga to'g'ri kelgan. XIX asr AQSh ta'lim tizimi rivojida burilish davri bo'ldi deyish to'g'ri bo'ladi. Chunki jamiyatda demokratik qadriyatlarning kuchayishi va sanoatlashuv ommaviy ta'limga ehtiyojni oshirdi.

Common School harakati asoschi Horace Mann tomonidan boshlangan bo'lib, asosiy g'oya: bepul, dunyoviy va barcha bolalar uchun ochiq maktablar bo'lgan.

1-rasm: Horace Mann va Common School maktabi

Common School (umumiy maktab) harakati XIX asrda AQSHda vujudga kelgan muhim ta'lim islohoti bo'lib, uning maqsadi barcha ijtimoiy qatlamlar uchun bepul, davlat tomonidan moliyalashtiriladigan va universal ta'lim tizimini yaratish edi. Harakatning asosiy maqsadi va tamoyillari boy yoki kambag'alligidan qat'i nazar, barcha bolalar uchun bir xil ta'lim olish imkoniyatini yaratish bo'lgan. Shuningdek harakat maktablarni mahalliy cherkovlar emas, balki davlat tomonidan boshqarish va nazorat qilinishini talab qilgan. Ta'lim xarajatlarini ota-onalar to'lovi orqali emas, balki jamiyatning umumiy soliqlari hisobidan qoplash talabi ilgari surilgan. Dunyoviy ta'lim prinsipi ilgari surilib, maktablarda muayyan diniy oqimlarga yon bosmagan (non-sectarian) holda, umuminsoniy axloqiy qadriyatlarni o'rgatish targ'ib qilingan. Common School harakati natijasida AQSHda zamonaviy davlat maktablari tizimi shakllandi. Bu harakat jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlash, yangi kelgan muhojirlarni Amerika jamiyatiga moslashtirish va savodli fuqarolarni tarbiyalashda muhim rol o'ynagan.

AQSHda ta'lim tizimi taraqqiyoti tarixida qabul qilingan muhim qonun va tashabbuslar sifatida 1837-yilda Massachusettsda "Ta'lim Kengashi"ning tashkil etilishi, 1862-yil "Morrill Act" qabul qilinib, yer grantlari asosida davlat universitetlari ochilishi kabilarni sanab o'tish mumkin. XIX asrda sodir bo'lgan AQSh ta'limidagi asosiy o'zgarishlarni quyidagi jadvalda ko'rib o'tamiz:

1-jadval

Yil	Hodisa	Ahamiyati
1636-yil	Harvard kolleji	Oliy ta'lim boshi
1837-yil	Ta'lim kengashi	Maktab tizimlashuvi
1862-yil	Morrill Act	Ommaviy oliy ta'lim
1890-yil	Ikkinchi Morrill Act	Afro-amerikaliklar uchun universitetlar

XX asr boshlarida AQShda progressiv ta'lim islohotlari boshlanib ketadi. Bu davrda AQShda progressiv ta'lim g'oyalari keng tarqaldi. Ushbu yondashuv ta'limni hayot bilan bog'lashga, o'quvchi markaziga yo'naltirishga qaratilgan edi. Progressiv ta'lim g'oyalarining asosiy Vakili John Dewey bo'lib, u o'zining "learning by doing" amalda o'rganish g'oyasi bilan mashhurdir. Vakili John Dewey va boshqa progressiv ta'lim tarafdorlari tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, amaliy mashg'ulotlarga urg'u berish, demokratik qadriyatlarni singdirish g'oyalarini ilgari surganlar.

1950-1970-yillar AQSh ta'lim tizimi uchun fuqarolik huquqlarining qaror topishi va tenglik uchun kurash davri hisoblanadi. Chunki XX asr o'rtalarida AQSh ta'lim tizimi ijtimoiy adolat va tenglik masalalari bilan yuzlashdi. Xususan, 1954-yilda birinchi marta maktablarda irqiy segregatsiya konstitutsiyaga zid deb e'lon qilindi. Mazkur qonun ta'lim taraqqiyoti va fuqarolar huquqlarining qaror topishida ulkan qadam bo'ldi. 1965-yil - Elementary and Secondary Education Act (ESEA) asosida ta'limda imkoniyatlari cheklanib qolgan kam ta'minlangan oilalar bolalari uchun federal moliyalashtirish kuchaytirildi. Endilikda ta'lim zodagonlar va oq tanli elita uchungina emas balki ijtimoiy tenglik vositasi sifatida qarala boshlandi.

Qisqa muddat ichida AQSH ta'lim tizimi katta evrilish davrini bosib o'tdi va natijada XX asr oxiriga kelib ta'limda standartlashuv va hisobdorlik siyosati davri yuzaga kela boshladi. 1980-1990-yillarda AQSh ta'limida sifat masalasi kun tartibiga chiqdi. Bunga yaqqol isbot 1983-yil - "A Nation at Risk" hisobotining e'lon qilinishi unda ta'lim masalasi eng muhim masala ekanligi e'tirof etilishi, 2001-yil - No Child Left Behind Act (NCLB) siyosatining e'lon qilinishi kabi voqea xodisalarni keltirish mumkin. Ushbu siyosat natijasida AQSHda milliy

testlar joriy etilishi, maktablarning natijalar bo'yicha baholanishi, o'qituvchilarga bosim ortishi kabi qator zanjirli jarayonlar sodir bo'la boshladi.

XXI asr zamonaviy AQSh ta'lim tizimiga o'ziga xos qadam tashlangan davr hisoblanadi. Bugungi kunda AQSh ta'lim tizimi quyidagi bosqichlardan iborat:

2-jadval: AQSh ta'lim tizimi bosqichlari

Bosqich	Yosh	Tavsif
Pre-K	3-5	Maktabgacha ta'lim
Elementary	6-11	Boshlang'ich maktab
Middle School	11-14	O'rta bosqich
High School	14-18	O'rta ta'lim
College/University	18+	Oliy ta'lim

Bugungi kunda STEM ta'limining kuchayishi, raqamli texnologiyalar (EdTech), inklyuziv ta'lim, charter va xususiy maktablar kabi zamonaviy tendensiyalar AQSH ta'lim tizimining asosiy prinsiplaridan hisoblanadi. Albatta Yevropa mamlakatlarida ushbu zamonaviy tendensiyalar bo'yicha juda keng ko'lamlı ishlar amalga oshirilgan biroq, quyidagi AQSh va Yevropa ta'lim tizimlarining o'zaro taqqoslangan jadvali bilan tanishish orqali ta'lim tizimlarining umumiy jihatlari yanada aniqroq baho berishimiz mumkin.

3-jadval: AQSh va Yevropa ta'lim tizimlarining taqqoslanishi

Muhim jihatlari	AQShda	Yevropada
Boshqaruv	Desentralizatsiya	Markazlashgan
Oliy ta'lim	Ko'pincha pullik	Ko'pincha bepul
Kasbiy ta'lim	Nisbatan zaif	Kuchli
Universitetlar reytingi	Juda yuqori	Yuqori
Akademik erkinlik	Juda keng	O'rtacha

AQSh ta'lim tizimi tarixiy rivojlanish jarayonida diniy-ma'rifiy maktablardan tortib, global miqyosda yetakchi bo'lgan universitetlar tizimigacha bo'lgan murakkab yo'lni bosib o'tgan. Desentralizatsiya, akademik erkinlik va innovatsiyaga ochiqlik ushbu tizimning asosiy ustunliklari hisoblanadi. Shu bilan birga, ta'limda tengsizlik, moliyalashtirish farqlari va ijtimoiy tafovutlar tizimning dolzarb muammolari bo'lib qolmoqda. Shunga qaramay, AQSh ta'lim tizimi bugungi kunda ham global ta'lim rivojiga kuchli ta'sir ko'rsatib kelmoqda. Amerika Qo'shma Shtatlari (AQSh) ta'lim tizimi dunyodagi eng moslashuvchan va xilma-xil tizimlardan biri hisoblanadi. Ushbu tizimning asosiy ustunligi shundaki desentralizatsiyalashgan boshqaruv tizimi joriy etilgan. Bundan tashqari AQSh ta'limi akademik erkinlik, ta'lim yo'nalishlarining ko'pligi hamda innovatsion yondashuvlar bilan ajralib turishidir. Bugungi kunda AQSh ta'lim tizimi globallashtirish, raqamlashtirish va mehnat bozori talablari ta'sirida jadal rivojlanmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

AQSh ta'lim tizimining o'ziga xos jihatlari haqida to'xtalar ekanmiz albatta bu mamlakatda mavjud desentralizatsiyalashgan boshqaruv tizimiga to'xtalib o'tish lozim. AQShda yagona markazlashgan ta'lim vazirligi mavjud emas. Ushbu mamlakatda ta'lim boshqaruvi uch darajada amalga oshiriladi:

- Federal daraja** - umumiy siyosat va moliyaviy dasturlarni amalga oshirish, grantlar ajratish, tenglik siyosati bilan shug'ullanadi;
- Shtat darajasi** - ta'lim standartlarini ishlab chiqadi, o'quv rejalarining bajarilishini nazorat qiladi;
- Mahalliy daraja (school district)** - maktablarni bevosita boshqarish vazifasini bajaradi.

AQSh ta'lim tizimining desentralizatsiyalashgan boshqaruv tizimiga mamlakatda maktab va universitetlarga ulkan mustaqillik beradi. Shuningdek mamlakatda akademik erkinlik va tanlov imkoniyati mavjud bo'lib, unga ko'ra o'quvchilar fanlarni erkin tanlaydilar. Universitetlarda major/minor tizimi mavjud.

Oliy ta'limdagi Major va Minor tizimi talabalarga o'z mutaxassisligi bilan birga qo'shimcha yo'nalishlarni o'rganish imkonini beruvchi tizimdir.

Major – bu asosiy mutaxassislik bo‘lib, talaba universitetga kirgan asosiy yo‘nalishi masalan, Iqtisodiyot, Axborot texnologiyalari yoki Tarix bo‘lishi mumkin. U diplomda ko‘rsatiladigan asosiy soha hisoblanadi. Talaba darslarining taxminan 60-70 foizi aynan shu sohaga tegishli bo‘ladi.

Minor - bu yordamchi yoki qo‘shimcha yo‘nalishdir. Bu asosiy mutaxassislikka qo‘shimcha ravishda tanlanadigan ikkinchi darajali soha. Minor asosiy mutaxassislikka yaqin bo‘lishi masalan, Major: Biznes, Minor: Marketing) yoki butunlay boshqa soha bo‘lishi mumkin masalan, Major: Fizika, Minor: Psixologiya. Minor uchun odatda 5 tadan 8 tagacha maxsus fanlarni o‘zlashtirish talab etiladi.

Bu tizimning foydasi: ko‘p qirralilik bo‘lib, talaba bir vaqtning o‘zida ikki xil soha bilimiga ega bo‘ladi. Mehnat bozorida ish beruvchilar uchun qo‘shimcha ko‘nikmaga ega mutaxassislar jozibadorroq ko‘rinadi. Bundan tashqari bu talabaga moslashuvchanlik imkoniyatini beradi. Agar talaba asosiy yo‘nalishidan charchasa yoki qiziqishi o‘zgarsa, Minor orqali boshqa sohani o‘rganishi mumkin. O‘zbekistonda ham ko‘plab yangi tashkil etilgan va xalqaro universitetlar masalan, AKFA, Webster, New Uzbekistan Universityda ushbu tizimda faoliyat yuritilmoqda.

TAHLIL VA NATIJALAR

Oliy ta‘limning xilma-xilligi ya‘ni AQShda oliy ta‘lim muassasalarining turli shakllarda faoliyat yuritishi ham ushbu mamlakatning o‘ziga xos jihatlardan biridir.

4-jadval: AQSh oliy ta‘lim muassasalari turlari

Oliy ta‘lim muassasalari turlari	Ta‘lim muddati	Xususiyati
Community college	2 yil	Amaliy yo‘nalish
Liberal arts	4 yil	Keng qamrovli
Tadqiqot universitetlari (Research university)	4+ yil	Ilmiy tadqiqot
Xususiy va davlat universitetlari (Private university)	4+ yil	Yuqori sifat, qimmat

Community college - jamoat kolleji bu asosan AQSH, Kanada va ayrim boshqa G‘arb davlatlarida tarqalgan, 2 yillik oliy ta‘lim muassasasi hisoblanadi. 2025-yil holatiga ko‘ra, bu kollejlarda talabalarga universitetga kirishdan oldin arzonroq va qulayroq bosqich bo‘lib xizmat qilmoqda. Ushbu tizimning asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

- Associate Degree yoki Assotsiat darajasi beriladi bu 2 yillik diplom bo‘lib, bakalavr darajasining dastlabki ikki yiliga teng deb hisoblanadi.
- 2+2 tizimi asosda ishlaydi ya‘ni talaba 2 yil kollejda o‘qib, kreditlarini to‘playdi va keyin nufuzli 4 yillik universitetga 3-kursdan o‘qishini transfer qiladi ya‘ni ko‘chiradi.
- bunday kollejlarda kasb hunarga yo‘naltirilgan bo‘lib ularda hamshiralik, IT-texnik, aviamekanik va boshqa amaliy sohalar bo‘yicha qisqa muddatli sertifikatlar beradi.

Tizimning o‘qish narxi universitetlarga qaraganda bir necha barobar arzonligi, ko‘pgina kollejlarda “ochiq qabul” (open enrollment) siyosatiga ega bo‘lib, ya‘ni SAT/ACT kabi qiyin imtihonlar yoki yuqori GPA talab qilinmasligi sabab kirish osonligi, universitetlardagi yuzlab kishilik auditoriyalardan farqli o‘laroq, kollejda 15-20 kishilik kichik guruhlarda o‘qitilishi kabi qator afzalliklarga ega.

Odatda AQShda bunday kollejlarda universitetga kirish uchun ballari yetmagan yoki o‘qishga kech kirayotganlar, ingliz tili darajasi hali past bo‘lgan xalqaro talabalar, o‘qish uchun katta mablag‘ tejamoqchi bo‘lganlar uchun ajoyib qulaylik tug‘diradi. Shu bilan birga kollejlarda ESL - til o‘rgatish dasturlari juda kuchli.

Liberal arts - bu talabaga faqat bitta tor mutaxassislikni emas, balki keng qamrovli bilim berishga qaratilgan ta‘lim tizimidir.

Uning maqsadi talabani ma‘lum bir “ishchi mashina” qilib tayyorlash emas, balki uni tanqidiy fikrlaydigan, dunyoqarashi keng va har qanday vaziyatga moslashuvchan shaxs sifatida shakllantirishdir. Liberal arts faqat san‘atni anglatmaydi. U o‘z ichiga beshta asosiy yo‘nalishni oladi:

1. Gumanitar fanlar: adabiyot, falsafa, tillar, dinshunoslik.
2. Ijtimoiy fanlar: psixologiya, siyosatshunoslik, sotsiologiya, iqtisodiyot, tarix.
3. Tabiiy fanlar: biologiya, kimyo, fizika.
4. Aniq fanlar: matematika, mantiq.
5. San‘at: tasviriy san‘at, musiqa, teatr.

2-rasm: AQSh Liberal arts kollejlari ijodiy topshirlar ustida ishlash jarayoni

Bugungi kundagi AQSh ta'lim tizimining rivojlanish yo'nalishlari raqamli va masofaviy ta'lim, STEM va STEAM ta'limining ustuvorligi, inklyuziv va teng imkoniyatli ta'lim kabi tamoyillarga tayangan. Misol uchun raqamli va masofaviy ta'lim yo'nalishida so'nggi yillarda AQShda Coursera, edX kabi onlayn kurslar, gibrid ta'lim, sun'iy intellekt asosidagi baholash tizimlari keng joriy etilmoqda.

STEM va STEAM ta'limining ustuvorligini ta'minlash maqsadida AQSh ta'lim siyosatida Fan (Science), Texnologiya (Technology), Muhandislik (Engineering), Matematika (Mathematics) yo'nalishlari asosiy ustuvor yo'nalish deb belgilab olingan. Shu asosida mehnat bozorida yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashga erishilmoqda.

Bugungi AQSh ta'lim tizimi inklyuziv va teng imkoniyatli ta'limni taqdim etish uchun nogironligi bo'lgan shaxslar, migrantlar hamda kam ta'minlangan oilalar farzandlari uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishga intilmoqda. Mamlakatda Title I, IDEA, Pell Grant kabi kam ta'minlangan maktablar, inklyuziv ta'lim hamda moliyaviy yordam dasturlari ishlab chiqilgan.

Global ta'lim tizimidagi AQSh o'z o'rniga ega. Misol uchun dunyoning eng yaxshi 100 universitetining katta qismiga AQSh ulushiga to'g'ri keladi. Bundan tashqari ushbu malakat xalqaro talabalar soni bo'yicha yetakchi o'rinda turadi. Ilmiy tadqiqot va innovatsiya yo'nalishida ham dominant malakat hisoblanadi. AQSh ta'lim modeli ko'plab davlatlar uchun namuna sifatida qaraladi. AQSh ta'lim tizimi o'zining desentralizatsiyalashgan boshqaruvi, akademik erkinligi va innovatsion yondashuvlari bilan ajralib turadi. Bugungi kunda tizim raqamli texnologiyalar, STEM ta'limi va inklyuzivlik orqali rivojlanmoqda. Shu bilan birga, ta'limning qimmatligi va ijtimoiy tengsizlik muammolari saqlanib qolmoqda. Shunga qaramay, AQSh ta'lim tizimi global ta'lim rivojiga kuchli ta'sir ko'rsatishda davom etmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Qisqacha xulosa: AQSh ta'lim tizimi tarixiy rivojlanish jarayonida diniy-ma'rifiy maktablardan boshlab, bugungi kunda global miqyosda yetakchi bo'lgan zamonaviy, innovatsion va inklyuziv tizimlarga aylangan. AQSh ta'lim tizimining asosiy o'ziga xos jihati uning desentralizatsiyalashgan boshqaruv tizimi bo'lib, ta'lim boshqaruvi federal, shtat va mahalliy darajalarda amalga oshiriladi. Bu holat ta'lim muassasalariga katta mustaqillik, moslashuvchanlik va innovatsiyalarni tez joriy etish imkonini beradi. AQSh ta'limi tarixida Common School harakati, Morrill Act, fuqarolik huquqlari davri va progressiv ta'lim islohotlari muhim burilish nuqtalari bo'lib xizmat qilgan.

Bugungi kunda AQSh ta'lim tizimi STEM va STEAM yo'nalishlari, raqamli va masofaviy ta'lim, inklyuzivlik va akademik erkinlikka asoslanmoqda. Major va Minor tizimi, Community college va Liberal arts kollejlari orqali ta'limning moslashuvchan va ko'p qirrali modeli shakllangan. Shu bilan birga, ta'limning qimmatligi, ijtimoiy tengsizlik va moliyalashtirishdagi farqlar tizimning dolzarb muammolari bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida". - 2019-yil 8-oktabr.
2. Ismoilov U.Sh. Jahon ta'lim tizimlarining qiyosiy tahlili. O'quv qo'llanma. - Toshkent, 2021.
3. Abdurahmonova D.T. Rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimi tajribasini O'zbekiston sharoitida qo'llash masalalari. Ped. fan. bo'yicha PhD diss. - Toshkent, 2020.
4. Кузьминов Я.И. Развитие высшего образования: мировой опыт. - Москва: ВШЭ, 2020.

5. Джуринский А.Н. Мировое образовательное пространство // Педагогика. - 2020. - №6.
6. Marginson S. Global higher education rankings // Higher Education. - 2019OECD. Trends shaping education // OECD Working Papers. - 2022.

Elektron va normativ manbalar

7. ziyonet.uz
8. <http://www.voppsy.ru>
9. www.tdpu.uz
10. www.pedagog.uz.
11. World.uz

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.